

Regeringskansliet
Justitiedepartementet
Straffrättsenheten

Straffansvar för psykiskt våld [Ds 2022:18]

Sammanfattning och övergripande synpunkter

Åklagarmyndigheten delar utredningens slutsatser om att det förekommer en hög grad av psykiskt våld i samhället och att kärnan i det psykiska våldet utgörs av ett upprepat beteende som medför att målsägandens hela livssituation påverkas negativt.

Åklagarmyndigheten avstyrker dock utredningens förslag om att införa ett nytt straffstadgande avseende psykisk misshandel. Nu gällande rätt ger i stort tillräckligt utrymme för att beivra sådant klandervärt beteende som kan bli aktuellt. Det finns ett visst behov av en utvidgning av lagreglerna för att täcka exempelvis ett kontrollerande beteendemönster som är typiskt för psykiskt våld, men en mer ändamålsenlig och tillräcklig förändring kan istället vara att utvidga rekvisiten för brottet ofredande.

Åklagarmyndigheten avstyrker även utredningens förslag att komplettera brottskatalogerna för de grova fridskränkingsbrotten, olaga förföljelse samt hedersförtryck med brottet förölämpning, men instämmer i bedömningen att det inte finns något behov av att förändra åtalsreglerna för ärekränkingsbrotten.

Mot bakgrund av vad som framkommit i utredningen kring ansvaret för förundersökningar avseende ofredande har Åklagarmyndigheten för avsikt att inleda en dialog med Polismyndigheten kring fördelningen av förundersökningsledningen.

3.5.2 Istanbulkonventionen

Mot bakgrund av Grevios slutsatser att svensk lagstiftning uppfyller Istanbulkonventionens krav även avseende psykiskt våld ser Åklagarmyndigheten inget behov av att införa ett nytt straffstadgande avseende psykisk misshandel. Åklagarmyndigheten bedömer istället att andra mindre ingripande förändringar i rekvisiten för brottet ofredande kan vara en mer ändamålsenlig lösning.

7.2.3 Fridskränkingsbrotten

Några processuella spørsmål och ett par nedslag i praxis

Åklagarmyndigheten delar utredningens bedömning att fridskränkingsbrotten inte alltid tillämpas full ut på det sätt som lagstiftaren avsett. Det krav som ibland ställs i rättstillämpningen på allvaret i de enskilda gärningarna för att kunna kvalificera till ett fridskränkingsbrott medför att målsägandens utsatta situation inte beaktas vid mindre allvarliga men upprepade gärningar.

Åklagarmyndighetens uppfattning är att införandet av ett nytt straffbud avseende psykisk misshandel, som ju består av mindre allvarliga gärningar, inte är en lösning på det problemet.

8.1 Det finns ett behov av att stärka det straffrättsliga skyddet mot psykiskt våld

I likhet med utredningen finner Åklagarmyndigheten att det redan med nuvarande lagstiftning finns goda förutsättningar att beivra gärningar som typiskt sett utgör psykiskt våld, dock kan det straffrättsliga skyddet ändå behöva stärkas i viss mån. Det psykiska våld som framstår som straffvärt och som inte riktigt omfattas av nuvarande lagstiftning är framförallt olika kontrollerande beteenden som leder till social isolering och ett begränsat livsutrymme för den drabbade.

I motsats till utredningen anser dock Åklagarmyndigheten att ett sådant skydd kan åstadkommas genom mindre ingripande förändringar av redan existerande straffbud och att det därmed inte är nödvändigt att införa en helt ny brottstyp i brottsbalken i form av psykisk misshandel.

Ett alternativ som framstår som ändamålsenligt är att lägga till ett nytt rekvisit i brottet ofredande. Ett otillbörligt kontrollerande beteende kan sägas utgöra en kännbar fridskränkning för den utsatte och skulle, genom att ofredande inte uppställer ett krav på närståendeförhållande, även fånga upp psykiskt våld i unga parrelationer och i andra situationer.

Åklagarmyndigheten föreslår att bestämmelsen om ofredande i 4 kap. 7 § brottsbalken får följande lydelse efter tillägg av ett sådant nytt rekvisit:

Den som fysiskt antastar någon annan, *utövar otillbörlig kontroll över någon annan* eller utsätter någon annan för störande kontakter eller annat hänsynslöst agerande döms, om gärningen är ägnad att kränka den utsattes frid på ett kännbart sätt, för ofredande till böter eller fängelse i högst ett år.

I samband med en sådan ändring av bestämmelsen om ofredande kan en höjning av straffskalan övervägas.

8.3 Fridskränkningens brotten

Bör brottskatalogen utökas?

I relationer med psykiskt våld är det vanligt förekommande med kränkande uttalanden i form av könsord och andra negativa och hånfulla kommentarer. För straffansvar för förolämpning krävs dock att det är fråga om djupt kränkande uttalanden som anspelar på exempelvis någons etniska ursprung och sexuella läggning. Uttalandet eller beteendet ska träffa den angripne på ett mer personligt plan och inte enbart vara uttryck som allmänt uppfattas som otrevliga eller obehagliga.

Den praktiska nyttan med att lägga till förolämpning till brottskatalogerna för fridskränkningens brotten, olaga förföljelse och hedersförtryck framstår därför som mycket marginell.

Enligt Åklagarmyndighetens uppfattning kan istället upprepade kränkningar av sådant slag träffas av rekvisitet *ägnad att kränka den utsattes frid på ett kännbart sätt* och att straffansvar för brottet ofredande inträder.

8.8 Slutsatser i fråga om behovet av en kriminalisering

Det är Åklagarmyndighetens uppfattning att psykiskt våld i form av upprepat kränkande och kontrollerande beteende redan omfattas av det allmänna rättsmedvetandet som ett klandervärt handlande. Det symbolvärde och normativa genomslag som enligt utredningen motiverar införandet av en ny reglering avseende psykisk misshandel kan därför inte förväntas.

9.4.3 Hur bör kriminalisering ske?

Legalitetsprincipen

Det är Åklagarmyndighetens bedömning att förslaget, såsom det nu är utformat, medför att det beteende som kriminaliseras blir alltför omfattande och straffansvaret för otydligt.

Förslaget innebär särskilda svårigheter avseende gränsdragning dels vad avser den nedre gränsen för vad som omfattas av straffansvaret och inte bara utgör ett olämpligt beteende i en ömsesidig relation, dels vad avser den överlappning av straffansvaret i förhållande till andra straffbud, exempelvis sådant fridsstörande beteende som utgör ofredande.

Det leder också till att det blir svårt att bedöma domens rättskraft; vilket beteende omfattas av en tidigare gärningsbeskrivning och dom då målsäganden på nytt anmäler gärningar som kan betecknas som psykiskt våld under samma tidsperiod?

9.5 Slutsatser i fråga om kriminalisering

Åklagarmyndigheten delar slutsatsen att det inte kan bortses från att det finns en viss risk för missbruk av den föreslagna brottstypen då en invändning om psykiskt våld från målsägandens sida är vanligt förekommande som förklaring från gärningspersonen till det fysiska våld som inträffat.

Mot bakgrund av att också ekonomiskt våld omfattas av förslaget vill Åklagarmyndigheten också peka på de uppenbara svårigheter det innebär att utreda påståenden om ekonomisk kontroll i en relation där parter i ett gemensamt hushåll tecknat lån eller skaffat sig andra skulder. Det kan i detta sammanhang

inte bortses från den starka motivbild som kan finnas för målsäganden att i efterhand påstå oriktiga förhållanden i syfte att undvika återbetalningsansvar.

10.1.2 Närmare om det föreslagna brottet psykisk misshandel

Närmare om det straffbara agerandet

Åklagarmyndigheten delar utredningens beskrivning av straffvärt kontrollerande beteende, särskilt vad gäller den effektiva kontroll över målsägandens rörelsemönster som sker genom installation av GPS-sändare i målsägandens fordon eller app i dennes mobiltelefon. Denna företeelse förekommer allt oftare i ärenden vad avser brott i nära relation.

Om de ytterligare rekvisiten

Enligt Åklagarmyndighetens uppfattning är förslagens rekvisit *ägnade att allvarligt skada personens självkänsla* mer kvalificerat än *ägnad att kränka den utsattes frid på ett kännbart sätt* som ofredande föreskriver. För straffansvar enligt förslaget är det således inte tillräckligt att kränkningarna eller det kontrollerande beteendet är kännbart fridsstörande, utan de måste vara så pass allvarliga att de är ägnade att skada den utsattes självkänsla.

Förslaget innebär också att det krävs upprepade kränkningar för att omfattas av det kriminaliserade området. Straffansvar för ofredande kan dock inträda redan efter en enstaka gärning, vilket framkommer i Högsta domstolens avgörande den 14 juli 2022 i mål nr B 6358-21. Ett meddelande innehållande ett fotografi föreställande gärningsmannen med en snara runt halsen samt en text som insinuerade att målsäganden bar ansvaret bedömdes vara så skrämmande och obehagligt att det var ägnat att kränka målsägandens frid på ett kännbart sätt.

10.1.3 Närmare om brottets beteckning och placering

Åklagarmyndigheten delar inte utredningens resonemang kring placeringen av brottet psykisk misshandel i 3 kap. brottsbalken utan anser, med hänsyn till brottsbalkens systematik och olika skyddsintressen, att det istället bättre passar in under 4 kap. Det beteende som föreslås bli kriminaliserat ligger närmare sådan psykisk påverkan som omfattas av andra brott i detta kapitel, exempelvis olaga hot och ofredande, och kan också sägas utgöra en typ av fridsstörande gärningar.

11.8.1 Inledande bedömning om vilken betydelse åtalsregleringen i 5 kap. 5 § brottsbalken har när ärekränkingsbrotten ingår i ett annat brott

Åklagarmyndigheten delar inte utredningens slutsatser att åtalsprövningsregeln i 5 kap. 5 § brottsbalken inte gäller då ärekränkingsbrotten ingår i fridskränkingsbrotten, olaga förföljelse och hedersförtryck. Varje gärning som ingår i brottskatalogerna för dessa allvarligare brott behåller sina brottsrekvisit, sin individuella preskriptionstid och även eventuell åtalsprövning.

12.4 Ekonomiska konsekvenser och finansiering

Åklagarmyndigheten ställer sig tveksam till utredningens slutsats att de tillkommande kostnader som lagförslaget innebär för Åklagarmyndigheten kommer att rymmas inom befintlig budgetram.

Istället väcker förslaget en farhåga att det skapas en orealistisk förväntan på lagföring för psykisk misshandel för alla och envar som av olika orsaker upplever sig kränkta. Det är därför ett rimligt antagande att ökningen av antalet anmälningar och det följande utredningsarbetet kommer att vara kännbart för Åklagarmyndigheten. Med hänsyn till brottets natur är utredningarna resurskrävande och tidsödande, oavsett om psykisk misshandel anmäls som ett ensamt brott eller ingår som ett led i ett annat brott i 4 kap. brottsbalken. Av utredningen framkommer att andra länder som infört en liknande reglering har gjort just dessa erfarenheter.

Detta yttrande har beslutats av riksåklagaren Petra Lundh efter föredragning av kammaråklagaren Emma Olsson. I den slutliga handläggningen av ärendet har också rättschefen Marie-Louise Ollén, överåklagare Lennart Guné och vice överåklagaren Eva Johnsson deltagit. Överåklagaren Eva-Marie Persson och kammaråklagaren Daniel Gustafsson har medverkat i beredningen.

Petra Lundh

Emma Olsson

Kopia till

Kommunikationsavdelningen

Rättschefen

Biblioteket